

מרים ברנשטיין-כהן : במובחן

לכבוד... לכבוד...

האוויר מרשרש. ואולי הנייר הוא שמרשרש. אפשר מאד. לא ברור. אישה שכזאת. המיית חלל. או זבוב? זהו. זבובון נלכד בין קפלי וילון ושימשת חלון. מתדפק על השימשה כאשר המבכה חרישית את אלמנותה בבית-עולם על מרצפות מצבתו של בעלה. ומזומם. בקול דק, מפוצל. חדל-אונים. אזלת-יד מזדמרת. הנה מחריש. ושוב. מזומם.

האוויר מרשרש.

העט על השולחן. עט יפה. מצופה תחריטי-כסף אמנותיים. עט יפה. היד על הנייר. יד יפה. אצילית. אצבעותיה דקות ומחוטבות. כמו גבעולים ארוכים לבנים דובבים. ומפת חיים רבי-נפתולים בסבך הוורידים הסגלגלים. יד יפה באמת. לכבוד הנהלת...

יכולה היא להיות כמו צבת, היד הזאת. יד גברית. יד גבר.

זו מנגינה ישנה נושנה. כמו של תיבת-נגינה של אותה תמהוני, שתום-העין, שהיה גורר מחצר אל חצר את רגליו הפושלות ותופי לו שאולף להוציא במקורו המסוקס פתקים מתוך קופסת-עץ צבועת ירוק. פתקים ורודים מקופסה ירוקה. ונוצותיו של התופי ורודות וירוקות ואפורות. עינים לו פיקחות ורעות-מבע. דוקרניות כאלו. הזדון רכון בעיניים הקטנות. המנגינה מחריקה. מתגלגלת בכבדות של מנגנון חלוד על שיני המתכת החורקניות. למה-זה שבה עכשיו אל אזניו הנעימה הזאת החורקנית. המתמשכת? מניין באות מנגינות-זכרונות אלו, היכן נטמנו? האם בחביוני המוח האפורים? זכרונות אפורים בחביונות אפורים. כך. תדפיס מוזיקלי, נאמן כמו תקליט. מרגיז. ארץ-נגן יתר על המידה.

מרגיז, משום שנעימה זו, על גליה-צליליה, מגלגלת את כל שטף גליה-התפוכות של הזמן ההוא. הזמן המיסר שנדבק אליך על כרחך. על אף היותו מיותר, על אף העובדה שאין הוא אלא "ההוא", שאותו טמנת בעבר הרחוק, שקצת בו, שאינך רוצה אף להעלותו על דעתך, ואתה מסתייג מצל-צלו באלף הסתייגויות. והוא, הזמן, כמתוך הפתק הוורוד למבט עיניו הודוניות של התופי, חוזר הוא, השכם-והערב, מכל תו ותג של יומיומיותך. למשל מתוך קפלי מגבת נקיה שמגישה לסמואל — סליחה, שמואל! — האחות הראשית. קפלים מגוהצים כאלה, כמו בבית אמה כשהיתה מוציאה מגבות נקיות בערב-שבת. למענו ולמען פני, הוא ברטולד אחיו הצעיר. קפלים-קפלים שקטים, רגילים, מבטיחי מרגוע.

איזו יומרות במרגוע שכזה! לא היה להם יסוד כלשהו להתימר כי יש בכוחם להרגיע את רוחו על-ידי קביעות קפלים זו הסדורה כל-כך. משוא-פנים, ולא עוד.

והנה הנעימה הזאת. צפה וחוזרת. הזמן מזדחל בממדים דורשי־כבוד של 560640 שעות. של 23360 ימים, של 768 חדשים, של 64 שנות החיים. מזדחל כמו נהוג על־ידי קטר זקן שהגיעה שעתו לצאת כבר בדימוס והוא נושף נשיפותיו האחרונות במאמץ אי־קץ, אגב חריקה והימהום אי־אונים. קרוניות־קרוניות. שרשרת משא כבד של מטען ערטילאי, של המראות וצניחות, של כנפי מלאכים מרוסקות. של חבורות טריות. שעות... שנים, ימים ושעות־החיים — כלום יחידות־זמן קבועות הם? יחידות־זמן שהוצבו מרגע פרעונן בטור סדיר אחד שלא יידע עוד תמורות כלשהן. או, לא — היפוכו של דבר. יחידות אלו נעשו עתה יסודות הנוודים לעולם־ועד. כדוריות הסובבות נצחית בתוך מנגנון מחזורי השכלי. הוא צבר בתוך עצמו מכלול של רגעים נעים בלי הרף — בלא סדר, מתוך ערבוביה מתמדת.

קרונית מתגלגלת. חייכנית. ורדרדת־אשליות.

שנת השלש־עשרה לקיומו. טלית־קטן. איזו חמימות. איזה צהלה וחג. עליה־לתורה בבית־הכנסת, וסבא קורן, ואמא בקישוטי שמלחה החדשה, ושפע של משקאות, והער דוקטור ופראו יוסיטי־ראט ואונקל ברנארד. ונאום חגיגי וראש מתולתל.

היד היפה מחליקה ברט־טמה את הקרחת. קרחת סגלגלת, בלי זכר ושריד לתלתלים משנת השלש־עשרה. פעם גילתה קתה איזה שיקוי־פלאים: ג'ון קראון ברליי מנבא עתידות מתולהלים לבעלי־הקרחת המיואשים. בקבוק ראשון הצמיח על קרחתו שערה אחת, הססנית, כמו ניצן באביב; בקבוק שני — עוד אחת. אחרי שימוש נאמן בבקבוק השלישי של התכשיר עדתה קרחתו שלש שערות ארוכות, רכות כמשי. הן היו כשלושה דקלים בודדים בשיממון המבריק של הפקר־קרחתו. נווה־מדבר. לאחר חישוב מדוקדק באו וקתה לכלל מסקנה שהצמחת כמות של שערות העתידה לכסות את שטח־הפקר כולו עלולה להביאם לידי התרוששות גמורה ושאין לקוות לראותו מתולתל עד היותו בן שמונים־ושלש לפחות, בהסתמך על שימוש מתמיד בשיקוי־הפלא של ג'ון קראון ברליי.

כמובן. כמובן. הרי זה מתקבל על הדעת. זנב קרוניות של רכבת־העבר, אין תימה. הגיוני. מגיע. טלית־קטן בקיפוליו נוסכי המרגוע, המסודרים בידי אמא, קבור כיום בארון, בחדר, לא בשרידי חדרו שבמיינקה־שטראסה. ואולי במרתף. מי גר שם כיום? אבל מה איכפת מי.

קירות הבית שממול לחלונות חדרו, סוידו, הלבינו. פשטו חילוניותם היומיומית. גם השמיים סוידו תכלת. העצים ערכו שיפוץ־אביב בעלותם, כמו עבר בהם לפתע חלום חדש ירוק־עיניים. אל חלל הריאות פלש אוויר ממלוא היקום. והלב הפך זירה פועמת.

על המרפסת שמנגד נתהבהב ראש זהוב והבליח צחוק בעיניים ששיקפו את התכלת. את מלוא שפע האוויר, את ירקות הזלזלים. חייכו העיניים וחייך הוא. ותיבת־הנגינה חרקה למטה בחצר שבין הבתים, ותופיים הוציאו פתקי־נבואה ורודים. ברגע זה מן הנמנע היה לחשוב, אפילו להרגיש. החיים ניצבו דום, על הסף. התורכי הוציא שנים. לה ולו. ורודים היו. מקופלים יפה, ועליהם — ציפור שבמקורה

פרטים על העתיד להתרחש בחייהם. הרוסקופ מפי התוכי המתנבא. למענו Per aspera ad astra. כן, ישר אל הכוכבים. אמנם בנתיב של ייסורים, אבל — אל הכוכבים.

ולגני — "תפגשי בדרכך אדם שיהיה נאמן לך ויובילך אל עתידות מזהירים. היוזרי מחברה כוזבנית. מצפה לך נסיעה למרחקים. אשרך בידך". סמואל מתחייך. האצבעות תופפות חיוכים על הנייר הפרוש לפניו, אהה, כן... לכבוד הנהלת בית...

איך קרה בכל־זאת שנבואותיו של התוכי Per aspera ad astra המכוונות אליו נטו לפתע מדרכן ופנו אליה, אל לני? מדוע קרה שדווקא היא זכתה בדרך אל הכוכבים? על שום שרגליה הובילוה במישרים אל הכוכבים. על־מנת להגיע אל הכוכבים אפשר שנחוצות רגליים בלבד — וד"ל. אבל איזה זוג רגליים! יפות, חסונות, חטובות, תמירות, שרירות כאלו. חיות עצמאיות בעלות עצמה משלהן. בהצגות בית־הספר היתה תמיד ה"פרימה באלרינה". בעלת משיכה מינית חריפה מעת היותה בת חמש, וריח שכוה, מיוחד, חריף, מגרה נדף ממנה. הרגליים אוּמְנוּ, טופחו, עוּסוּ בשמנים, הפכו מכשיר תקין, ממושמע, וכך שולחו — והגיעו.

עד הבמה. עד הבר. עד לאותיות־ענק במודעות. המהוללת, פצצת־המין, שאין כמותה. מגרה את כל החושים. עד למַרְסֵדס נהוגה בידיה. עד לכיפוף קל־שבקלים של ראשה הזוהב המחוטב — הה, די בלוֹנְדָה בסְטֵה! — וזאת לאות ברכה, כעבור זמן, בפגשה אותו במבואות הבית. רגליה! הן שהביאוה, מתוך תבונה מחושבת ושיקול־דעת מאוזן, עד לחולצה החומה, הלופפת יפה־יפה את חיטובי חזה המיתמר. עד למיטות־

החשק שטופות־הזימה בחיקם של רמי־המעלה הנושאים צלב־קֶרסם על כרס. לכאורה היה אשרה ברגליה. הוא עמד לה גם לאחר שירדו כל אלה אל תהומות הטמיון. לני המהוללה. בעצם, גם היא כיום כבר בת ששים־ושתיים, אם לא למעלה מזה. אך מזלה עמד לה, נשארה בחיים. ואילו הוא, דווקא ידיו הן שעמדו לו. על אצבעותיהן הדקות, הגמישות כל־כך, הצבתיות כל־כך, עד שבתפסו את הצבת או את האיזמל ידע לחולל בהן פלאים על שולחן־הניתוחים.

לולא אבא אפשר שהיה הכל אחרת. הדרך נתמשכה, נתמשכה שנים ספורות בלבד. ולפתע נתפצלה מאליה. הטלית־הקטן נשאר מכופל לנצח על עצמו. רק אמא שמרה אמוניה לטלית ולכל אשר מהווה את עולמו. היא נהגה אפילו לצום ביום־הכיפורים. כן. הוא לא. גם אבא לא. ודאי שלא.

מן הכתלים, מנככי העלטה והשיפוחן, כמו מתוך ערפל בולעני החלך לצוף אליו בסך חלקיקים מעורפלים, קרעי צורות. נצטרפו, נתמזגו והותכו לדמות אדם, לגוף מוצק של אדם גמלוני וכבד־צורה. קרצו מתוך החשיכה כפתורים של מדי־שרד פרוסיים. הלבין פס השיבה שבבלוריתו. עכשיו צנ־התישב בכורסה זו שלידי השולחן ממולו. רהוי, שתקן. כמאז. מפירורי רמוזים, מריסוקי תכונות, צף ועלה כנגדו האב.

כך ראה את אביו למראשות מיטת־חליו. בן כמה היה אז? בן שבע־עשרה או בן חמש־עשרה? האב כבר לא התגורר עמם. לילה תמים רבץ אז האב למראשותיו,

ומתוך החשיכה ננעץ בו מבט עיניו כמו להב של סכיף-פלדה. ופס־הכסף על הרקה. בדברו דיבר קצרות, נמרצות. ככדורי־עופרת כבדים צנחו המלים מפיו, כבדות, קהות, פסקניות. גזור היה. תס־ונשלם. אין מה ואין על מה לערער. תם ונשלם. לא היו להן כנפיים למליו. הן צנחו קצרות, מתות, פרוסיות, מרגע היולדן. מתות. נטולות כנפיים.

בבוקר על שולחן־הניתוחים נפרד לנצח מן התוספתן שלו. מאז למד בשיטתיות של התמדה את סוד העגמה שבפרידות־לנצח.

ולאמא — דווקא לאמא היו עיני־כנפיים. פירפור כנפיים באישוני עיניה. מבוהלות היו על־הרוב. מאז ינקותו ועד לטרוינישטאט. לא נתחדש בהן דבר.

פעמים היתה משתקעת כמהופנטת בתוך איזה חלל ללא מחשבה והאתר על סביבה היבהב וחילחל, ולפתע היתה מגיעה אנחתה אל אזניו — אנחת־הרווחה? אנחת־מועקה? — "מאמישה מיין!" אט־אט, חרש כְּנֶשֶׁב רוח, מילמלו שפתיה. פעמים הציפתו בשטף זכרונות מיותרים, שמות של יצורים שלא ידעם, מקומות שלא הכירם — ואז הופיעו איזה דמויות אגדיות מן העולם הֶלְמְקָרְגִי של מולדתה, ולדוד אוסוואלד קראה אז פחאום "אושר" ו"שכנא" היה אז בפיה הדוד זיגמונד, והדודה מינה הפכה משום־מה מלכה. עולם מסהורי שפזה, בדוי כולו, והוא הקשיב קשב רב כאילו מתוך מילמולה קיוה למצות משהו חשוב, משהו בעל ערך לא־ישוער, בעל ערך שרשי. אך רגע גז והתפור כאבכי עשן, והנה נסתבר לו שאין זו אלא בדיה, תעתועי חזיונותיה בלבד, בילבול־חושיה המתערפלים, ואין חשוב ואין עיקר ואין אחיזה כלשהי.

שבילי השתיקה שבחדר. צלצלי שתיקה. יש להקשיב לה. מאז... מאז התרגל לתמורות איך־סוף עשה מנהגו קבע לשבת כך בכורסה עמוקה, משופשפת משימוש, על ידיותיה העשויות עור. יושב ומטה אוזן לרממה. אוזן קטנה כזו, שקופה, כמו מדונג צהבהב. יושב וקולע את אצבעות שתי ידיו זו בזו, זו בזו. ידיים דקות כשל אמא, שהיו כמו שקופות אף הן. ואצבעותיה ארוכות כאצבעותיה, כה ארוכות, כה חושניות, כמו זיזים. כמו רטט פנימי תדיר היה חולף בהן ומחייה אותן כשהיה מעתיר עליהן חיים משלהן, עצמאיים, עירניים. היה בהן משהו משותף עם צלצלי השתיקה הריקה האורבנית, אלא שלמעשה היו ההיפך ממנה: הן דובכו בלא הרף את שלהן, בכל דקה, בכל נימה; בעלעלן בספר, בהרהרן את הירהורן הרהוי האורבני, וציפרניים, קצוצות קצר, צהבהבות ומאודות כביכול בנקיונן האַנטיספטי.

מה זה? רעש. נפץ זה מהו?

הרוח טרקה בחלון הפתוח.

לקום, לסגור.

אין ניע.

הרוח ממשיך, מתחצף להפוך את דפי הספר הפתוח, מעיף ניירות משולחן־הכתיבה, מפזרם בכל חדר, תחת המקלט, מאחרי הספה. לקום.

הוא לא זו.

כי אם ירהיב עוזו בנפשו ויקום, הרי יתפורר העבר והיה כלא־היה. ורכבת הקרוניות תיעלם בא־ישם שאין ממנו שיבה. והעבר יהפוך הווה, ואז יפצע אותו. לא לקום, שיתפוררו הניירות. ישתולל לו הרוח. נחשול בא, נחשול חוזר. בולש הוא, רוח זה, על שולחנו, מעלעל במה שאינו שייך לו. "לכבוד הנ...". הדף כבר הועף. הוטס אל מתחת לארון כלי־הניתוח.

איזה משכן של הוד. כלי־ניתוח. הניצנוץ המלכותי הזה של ניקל הצבתות האלגנטיות המעודנת של האיזומלים למיניהם, למן הגדול ועד לקטן. מלחצים ומהדקים ומלקטים, דקי גיזרה, זעירים. שורה־שורה מוצבת על מדף הזכוכית. אחד־אחד. עולם נוצץ, אומר כבוד. מנקרים כבירים אלה, והמשטפים נקיים ללא רבב, שיא הנקיין. המעקר הענק. וזה הקטן, לידו. צבא ערוך ודרוך לקראת לחימה. לקראת לחימה על חייו של האדם.

חלקם קיבל מאביו. ארון כלי־הניתוח של אבא היה גדול פ־שניים. וחדרו היה ענקי וכהה, מלא קדרות. ריח הסיגרים חדר אל כל פינותיו. ריח עשן ישן. שהרי אבא זה שנים לא עישן. ובעיניו של אבא עמד תמיד איזה מבע. מזור, כמו של קבס עמום, כאילו עתה־זה עישן סיגריה על קיבה ריקה. אבל רבבות סיגרים וסיגריות לשעבר החדירו את ריחם המבחיל שנים על שנים, יום ביום, והיו אלה הסיגרים של הלקוחות. כל העשן הזה, האטי כל־כך, נספג אל תוך קפלי הכורסות הרפודות עור ישן ובלוי, אל תוך הכריכות והדפים של הספרים הישנים הניצבים טורים־טורים על הכונניות והמדפים. והעשן התמיד. עשן מת היה, אבל נשאר שרוי בחדר לנצח־נצחים.

מתי היה הדבר? ואיפה? וכי מה זה חשוב! מה־חשוב המקום, הזמן. כל הזמנים הם שווים, רק צירופיהם שונים. כדוריות המתגלגלות תדיר. והוא ממול עצמו, בבואת המראה. בה יש לו ממש.

החלון נאנח. קרונית עברה. קרונית הגיחה.

עתה עמד מול עצמו. עלם צנום, עיניים חולמניות, נחכאות בארופותיהן. מבע חיוור ותמוה. גבה אחת אל־על. זוויות פיו שמוטות, משתפלות. הזרועות תלויות משני צדי גופו. בלורית שובבה, סוררת. העיניים שאלו: ועכשיו? מה עכשיו? מי זה כאן? מי זה כאן? אני או לא אני? לאן נעלם זה הצחקן הכדורגלן, הבלורית המבודרת, לאן? כלום התחבא "ההוא" מאחרי הגב? ההוא והזה — האמנם שניהם אני? זה אחרי הניתוח, כנראה. ניטל משהו מלבד התוספתן. ואיזו שמחה — לראות שוב איך רועד עלה זה על העץ. ועוד אחד, עוד "אני" חדש: זה שאינו עוצם עין בלילות, עד לסלידה, עד לצביטות בבשרו, עד לאבדן נשימתו. האגרופים מתכווצים באין כוח למעוך, למחץ, ובאין מטרה מוחשית למכה — ניחתת המכה על גופר הוא. מועכת כר, זורקתו בתנופה, השמיכה והסדין גם יחד, הכל. חנק! וכפל־חנק באפלה החונקת. שפתיים מתכווצות, אנחה נגנחת, פה חרוך. לבלוע. לנשום. למעוך את גופה של לני. מבע פניה בעלי האף הסולד־המוצף לנגד עיניו. הנה, ראוני —

אומר האף — חגיגי כלי־כך, שחצני כלי־כך — אני היא זו החיה המנצחת, לני. לני. לני. עוד דוסטויבסקי אמר שבני־תרבות לעולם אין לו ארשת־פנים חגיגית ומנצחת. ובכן, אין לה תרבות. אלא שלא תרבות הוא מחפש אצל לני. לני... האמנם גם זה הוא? הה, מן הנמנע. הרס כזה בחובו — כיצד להשתחרר ממנו, איך לשאתו ממנו והלאה? אש, אש, אש. איך למסרה לזולת? שאם לא כן, הרי ימחץ עתה את עצמו! ועוד כמה "אני", צייתנים, אחרים, מזדנבים בבבואה. האחד יושב יפה במכללה ומסתכל בוהה בגופה המעלה צחנת פגרים ופורמאלין. גופה קשוחת־אברים כאבן ירקרקת עתיקה, ששרירי רגלה הימנית גלויים בלא קרימת עור לעיני כל המסתכלים בה. רקמות ובדים תלויים כחוט־חשמל קרועים, שמוטים, תמהוניים עד־לזוועה. אצבעותיו מעלות רעד זעיר ורוטטות בהציתן את הסיגריה הגואלת. כן, כך הוא. הוא־הוא זה, אין ספק, הוא ולא אחר. וזה הרכון על עדשת המיקרוסקופ, כשעיניו האחת עצומה ובשניה הוא תר עולמות של חיי־נצח בנטף פעוט־י, עולמות של גופיפים זעירים, רוטטי חיים נסתרים. בחלל מימי תחת עינו שטות ממלכות אדירות, מאוכלסות בטריפנוזומות, ספירוכיטות, פרוטוזואות למכביר. והנה, גם ידו אוחזת סוף־סוף באיזמל. לראשונה. ניתוח־בתולים שלו. יד מהססת וזהירה. אלא שבעצם אין שחר לזהירות זו, כי זיק החיים נזח זה־מכבר את הבדים והרקמות המיותרים האלה, הסרוחים לפניו על שולחן־הניתוחים.

ואחד שמהלך כחלום, כמו־פח־חלום־שווא בשדרות הטירגארטן, והכל ובבת־אחת פותח בדיבור אליו, כאילו נבחר להיות קונכיה לעולם־ומלואו. הכל אליו — אל עיניו, אל האפרכסת: פגיזות הקרניים הוהובות מאותה שמש אכזרית, שטה־לא־שטה במרום; והידהוד צעדו שלו בפקעת הסמטות האפלות שבסביבת פרידריכשטראסה. בתיקן קפואים על עמדם. הידהוד של קשרי־סתר על מרצפות ריקות מאדם. קשוב, דרוך. לקראת מה? צמרות העצים קורצות משום־מה ערמומית: אנו יודעות. הכל גלוי וידוע. אין תימה. זה טבעו של דבר. אין בכך כלום. אכן, אין בכך כלום.

ואיזה בושם משפר, חריף, דבק לאחר־מכן אל בגדיו, אל עורו. כאילו נדבק בו, חדר עמוק־עמוק אל נקבובי עורו, לנצח. מה זה? ריח שערותיה של ההיא? טיפים־טיפים של תאוות־בשרים. ומנגינת־ג'ז, אפרודיזיאק חריף זה, שיקוי־החשוקים — באזניו. אות־קלון אשר ילווהו בכל, עד קץ?

ועתה... עכשיו לא כך. הבבואה היא אחרת. אחרת־בתכלית.

הוא תלה על דלתו שלט: ד"ר סמואל בלנק. עם שחר היה יוצא לבדוק: כן, כאן השלט: ד"ר סמואל בלנק. כמו ידיו היה מצחצחו השפם והערב ודימה שאת עצמו הוא מנקה ומצחצח. "שלום, דוקטור!" היה מחייך אל השלט. עד ששמע "שלום, דוקטור!" מפי אחד ראשון, מסכן, חדל־אישים, דל ואביון. בא אליו ובעצם־שוקו הפנימית מיגול והתפרקות־העצם.

אצבעותיו של סמואל תרות עתה אחר העט שעל שולחנו. הוא ממששו, הוא מגפפו. כאילו היה הוא העט. ה"טיביה" הממוגלת הזו, שמצבה הגבינתית הנהיר מפני חירחור כל הרגל כולה והכריחו לקרצפה, לקרצף עד היסוד. הקבצן המחלים אושפו בבית־

החולים, ועם שיתרו היה סמואל תומך בו בגאווה: הלקות הראשון שלו! מת. כעבור שנה. מכווצת. שתיין היה. חדל־אישים.

היא באה יום אחד עם מיניסקוס ונשארה לנצח. לנצח יחסי, בעצם. כי נצח נצחי אינו מציאותי. מלים קצרות היו לה וצחוק ארוך ומסתלסל.

קתה. קתרינה דמפף. אילו הגיעה אף היא הנה ודאי היתה מעברת עתה את שמה לקטינה אדים. שם מוזר. קטינה אדים. לא היא. לא שלה.

אילו, אילו, אילו.

משפחת שניידר שממול לכניסה אל דירתם שידלו אותו לקנות מכונית. הם כבר קנו להם איזוטה פרסקיני בהירה, יפה. הוא עמד עם קתה ליד חלון־הראוה. שורת מכוניות־פאר התגנדרה מאחרי השמשה הנוצצת.

“זן?”

“או זו?”

מחר, אמר, יילך וינסה.

כאשר ניגש למחרת היום אחרי קבלת החולים כבר היתה השימשה מנופצת, חלון־הראנה מרוקן. השלט שמעל לחנות “לוי ובניו” שמט בעקמומיות מעוררת־רחמים והתנדנד ברוח. טבעית והגיונית היא העובדה שנבצר מ“לוי ובניו” מאז והלאה לסחור במכוניות־פאר ברחובות ברלין. לא במכוניות ולא בשום סחורה אחרת.

את הגלידה לגמו מעתה בפינות הנידחות של סמטות באוראניבורגרשטראסה. לא נעים, לא מעניין, אפילו מפחיד היה זה עתה לשבת בבית־קפה שבמרכז. הרחובות בו צהלו מצחוק־התנשאות ומעוז־שריר. המגלבים והמגפיים השחורים ייצגו כהלכה את אומת־האדונים. כל עיפוף־עין גילה חרדה. הלב היה אפוף חרדה. הזמן קפא על עמדו כחיה מוכנה לזנוק, לטרוף, לטרוף, להשמיד.

הרוח שככה. אט מזדחלת אל החדר החמישית של צ'ייקובסקי מבעד לחלון פתוח. חמישית גורלית זו, וזהרורי אורה ותקוה בצלילי האַנדנטה־קוֹן־אָנימה שלה. “עם נשמה”. כן. אצבעותיו הגבעוליות של סמואל מציינות את הקצב תוך תיפוף קל־שבקלים, בלא־יודעים. נעימה נקלעת ברעותה, שתיים הן הנעימות התאומות הנקלעות זו בזו. נפרדות ושוב נצמדות. הד־כזבים. הדי התראה בוקעים החוצה. איך לעמוד בפני התראות אלו? איך? תוגת חלום שנגזר, ויותר עליו מאולת־יד, ויתור על חלום של נוסך בנפשו אנדנטה־קאנטאבילה זה. חוט נותק. משהו עולה, ממריא מעומקי הנשמה, כהה, כבד, קדורני. מי פתי ויאמין עוד בכזבים ורודים? מי? בלבד שלא תגענה פרודות הצלילים בפצעים שאינם נגלדים לעולם. שהרי או, כן, או, יחד עמה, עם קתה, ספגו את הצלילים האלה. ועוד. ועוד. ולא בקונצרטים בלבד, גם בכנסיות. את הבראנדנבורגי... את מוצארט... איך זה היה או, ואיך ניגנה, איך...

כך אפשר לרבוץ שעות על שעות. רק להקשיב. אף הרכבת של קרוניות־הזכרונות נעצרה במחצית הדרך. ואולי? אולי בכל־זאת יש תקוה? אולי זהו מצב ארעי בלבד? אולי בכל־זאת ימשיך? יפעל, יעמד על שלו, יתגונן? הרי בעצם איש עדיין לא אמר לו מאומה! רק מבט! מבט בלבד! וכי יש ערך למבט? ומה

יהיה אם הוא, סמואל, יתעלם, יעמיד פנים שאינו מכיר בעובדה. מה יהיה אם ישלול את המקרה. ואולי בכלל טעות היא, חשש סתמי בלבד. אולי רק נדמה לו שדוקטור שרעבי תקע בו אותו מבט חטטני. היה זה מבט ודאי, מבט יודע־דבר, בטוח. זה המבט אשר כה הביך את רוחו הבוקר בבית־החולים. אבל הוא חשדן מדי, ד"ר בלאנק! על שום מה ולמה? נוח הוא מדי להיעלב, להעלות על דעתו שמישהו המביט בו חושב עליו כך ועוד אחרת. ומה איכפת לו, סוף־סוף, מה חושבים עליו כל אלה? כלום לא הוכיח כל עברו ברבים את יעילותו, את מקצועיותו המעולה, ובעיקר — את כשרונו היוצא־מגדר־הרגיל לחולל פלאים בכלים אלה על שולחן־הניתוחים? כלום לא מאות אינ־ספור יצאו מתחת ידיו בריאים ושלמים, והמאות הללו נושאים את שמו בברכה על שפתותיהם? ועתה מה? לסגת? הרי פרט למקצועו אין לו ולא־כלום בעולם הזה? בגלל מבטו של איזה פרחח של פרוורים, ינוקא בן שלושים־ואחת!

צייקובסקי משתדל לפייסו באנדאנטה מאיסטוזו. קרבים, עולים רעמי הפיוס. הוד נוסכים הצלילים האלה. נצחון. התגברות. כמו שרה המלחין הכושל עם המלאך השחור המכלה — ניוכל לו.

היו לו לקוחות לרוב. היו להם תוכי, שתי כנריות וכלב מגזע דקל. כשהיתה העוזרת קרבה לנקות את כלובו של התוכי, היה זה מקדם פניה ב"ר־ראוס!" גרגרני וב"גיי וק, דו שוויין!" תוכי, שתי כנריות וכלב. וילונים לבנים עם מכוצת קישטו את החלונות בתומם הצחור. הם חיכו לילד. לבן.

כשהגיע הגה ושחרר סוף־סוף ממחנה־עתלית היו שכניו לחדר שבמושבה מתלוננים בכל בוקר על שמדי־לילה פורצות מחדרו צעקות עד לב השמיים: "קתה! קתה! הסירי את זה! הורידו את זה, קתה, הורידו!"

היא לא הורידה. היא הלכה באמצע הכביש, אט־אט, עקב בצד אגודל. רעמתה האדמונית כיסתה על פניה. מבטה כבוש בקרקע. חולצתה פרומה, עקב נעלה השמאלית נשבר ונגרר אחריה, תוך שיפשוף חורקני בכביש, תלוי על שרידי מסמר. על השלט התנוססו מלים, מפנים ומאחור, על גבה: זיהום הגזע.

זיהום הגזע. הגזע הגזע. אדם הוא גזע. והגזע של זה בנו העתיד להיולד היה טבוע בו מיום התעברותה, גזעו של ד"ר שמואל בלנק. הוא עלול היה להיולד בחדוש מאי. החיים יכלו לזכות לכתוב על דף חלק זה מגילה מזוירה. הם העדיפו לחרות עליו כתב־דמים. האדמה היתה חרוכה, והיא נסחבת בעל־כרח, כשהיא נחפרת בכרסה הצבה כמו הר, נאחזת מתוך ייאוש בידיה, ברגליה, בציפרניה, כמתרפקת אל הקרקע. "את, אדמתי... את, מולדתי... את, הצילי!" ואחר — ידיים ורגליים פשוקות. ומזווית־פה — נטפי דם, סילון דקיק ותמוה.

ד"ר קלאוברג טיפל בה במסירות רבה. וכי אפשר אחרת? רעייתו של הקולגה סמואל בלנק, הייתכן? מה צר, מה־צר הדבר! מה המריץ אותה לבחור דווקא ביהודון זה? על־כל־פנים, המדע עדיף על הכל. ועל שום כך, ובשם המדע, בעבור המדע, יש ויש להמשיך בניסויים מדעיים אלה העלולים להביא ברכה רבה — אם

לא לאנושות כולה הרי לפחות לגזע האַרי האַביר. כל סגולות הטבע נעקרו — אחת אחת — מתוך רחם האמהות של קתה. בשם שיפור הגזע האבירי. אדם היה עשוי להיות אדם. מי יידע לומר אדם מהו? הנה כאן, בארץ, מכירים את ד"ר בלנק כיום כמנתח דגול. מכירים אותו כחבר המועצה של הסתדרות־הרופאים. כבא־כוחם של דיירי הבית המשותף הזה בו קנה לו דירה כשעבר העירה והחל לעבוד. בתור, בתור... אך בתור בן־אדם בשר־ודם מי יכירנו? אין הוא אלא טישטוש דמותו של אדם. וכשהיה נשאר לבדו על כורסתו, כאדם, סתם לבדו, היה תוהה: מה עליו לעשות עוד בעולם הזה? איך הוא כדוגמת יצור חי אחר — דג, למשל. כי לדג אפשרויות רבות — דגימים, דגיבריקה, דגינהר, דגי־אגם. אפילו צלוי הוא, ממולא או מבושל, בכל אשר יקרהו, הריהו דג ולא עוד. ואילו האדם לובש צורה ופושט צורה, ובהגיע רגעו הגדול, המכריע, להיות אדם סתם, הריהו עירום־ועריה בעיני עצמו. מעין גלולה של תמצית אישיותו.

כל הזמן הוא נרדף על־ידי ודאות שלא ניתן לו לסיים לחשוב משהו במשך היום שחלף ועתה לא יסיים כבר לעולם את המחשבה. אלא, בעצם, כלום לא די לו בזה שחי הוא? האמנם מחויב הוא עוד להאמין במשהו, ולגלות: במה אני מאמין? לולא היה זה קשה כל־כך, כאוב כל־כך, להיות אתה־עצמך, אילו יכול היה מצב זה של שיחורר־עצמי מכל־יכול המובן־מאליו, עד לאיבוד־עצמך־לשיכחה, אילו היה מצב זה מובן־מאליו, אפשרי, מפיס, אילו ניתן להפוך את הרגע למשהו יציב. כך היה ד"ר בלנק פותח עם בואו הביתה את הדלת וטובל לפתע בתוך ים של שתיקה. שתיקה זו היתה נישאת מעם האצטבות הגבוהות, מכל ספר מספריו, שמופריים היו לו יפה־יפה. הנה "אנציקלופדיה בריטניקה" משנת 1933, מימין, למעלה. והנה המחקר על השפעת קרני־זולפראם על הרקמות החיות. עבודתו עם גמר המכללה, שאותה מצא באקראי בספריה האוניברסיטאית בירושלים והחזירה אליו, למזכרת. ומבטו היה נינוח על הדגירטיפ של אמו במסגרת־עץ חטובה והיא האם, דקת־גרם, דקת־גיוזה, דקת־אצבעות ודקת־שפתיים. צמה בהירה וכבדה עוטרת את ראשה, ועיניה צבע מימי להן והן מלוכסנות כלשהו, כמו מסתכלת בכיוון הדלת: מתי יבוא סמי?

את הדגירטיפ קיבל רק לאחר זמן, מן הדוד זיגמונד אחי אמו, שהשכיל לחמוק ממחנה טרזיינשטאט והקדימו בבואו ארצה ב"טייגר־היל". כל עוד היה הדוד חי היה לו לסמואל לפחות קרוב אחד. ממהר היה לבקרו בשבתות במלבֶן. מאז הסתלק לו — נקודה. לא היה יוצא עוד מביתו אלא עם רדת החשיכה. בשבת היה רוחץ אט־אט, אגב נימונם של אדישות, נועל ולובש אט־אט כל חלק מחלקי מלבושיו, כאילו היה לו יחס פרטי, אישי, אל שרוכי הנעליים, אל כפתורי המקטורן, אל קיפולי לבניו. הקפיד — על־ימנת למלא במשהו את חלל זמנו, מסתכל ושב ומסתכל בכתם אפשרי על דש מעילו. כאילו היו כל אלה עמיתיו הנאמנים לו. הרי מאז ומתמיד היה אטי, רהוי — והיא, קתה, היא שהיתה סערה אדומת־שער, עיניים לה כמו כלי־ירי. צורמת בחירותה. יוצאת־דופן. קתה.

לאחר־מכן שוב היה יושב שעות על שעות בכורסתו, לפני המראָה. עיניו עצומות זמן רב. פתאום היה קורע את מבטו ורואה לפניו מבט־עיניים זגוגי, דמות מעורפלת. של מי? מי היה אלמוני מוזר זה? המקריח, עטוף אדישות מופלאה של חלל שמעבר־לזה? קרחת. קמטי עור מעוררי־רחמים כשל תרגולת זקנה. טְרָשֶׁת אשכים שיצאו מכלל שימוש, ידיים סגולות־זרידים ובלות.

זמן רב פחד אפילו מפני חיות־בית ולא מבני־אדם בלבד. במושבה נהג להלך בדרכי־עקיפים וסחור־סחור, שלא להיפגש עם אותו זאב ענק השומר על ביתו הלבן של הפרקליט, בפינה. אלכסון — וסחור־סחור. ושוב אלכסון־אלכסון וסחור־סחור. ויום אחד צף הכלב פתע כנגדו — ואז ראה בכאב־פתאום שגם עיניו של הזאב הענק הזה דומעות הן, כעיניו שלו. נתחייך: הה, ככה! עמית ורע!

אפשר כדאי היה לו לקנות כלב, אבל היה בזה משום חילול הזכרונות על הבית ההוא, על הווילונים הצחורים, על התופי, על הפנריות — ועל ה"דאקל" שלהם. עתים היתה מחשבתו מתפצלת גם בחדר־הקבלה למראשותיו של חולה. כמו שני פסים מקבילים רצו החיים לאיוו תחנת־סיום. כל העולם החיצון היה כמו נרשם בתת־הכרתו על־ידי איזה סייסמוגרף סמוי ועובר הדיר, בלא הפוגה, תהליך של ניתוח במעבדתו זו הגפשית. כך היתה מתקבלת אלקטרומחשבוגרמה. חיידיקי המחשבה התסיסו והפעילו את התהליך, הפרו אותו, עד שלפתע־פתאום היה בא לידי מסקנה מרגעת, אפילו פוריה: הנה, לא תבוא עלי טְרָשֶׁת של רגשות, לא אשפיל את עצמי עד כדי אדישות אל מקצועי. ולעולם לא אפנע לגורל פיליסטרי ותרגי. הוא השתקם אט־אט, אך לבטח. בכוחות עצמו.

סמואל מחייך. יום אחד אחרי בואו לארץ הזאת, לאחר ישיבה של חצי שנה במושבה שעל שפת־הים ובה רבים מבני ארצו — ולהם כמו לו, בדיוק כמו לו, מטעני זכרונות כשלו — קם לפתע וניגב את האבק מכל רהיטיו שבחדרו וגם מחייו. חדל מלצפות על החוף לבשורה מעבר־לים, למכתב מהסותרות־הרופאים ולהודעה מבית־החולים. חיכה רק לבשורה מתוך־תוכו. נסע לתל־אביב. החל בסיבובים בבתי־החולים, כאורח, בשעת ביצוע ניתוחים. לראשונה ראוהו כתמהוני, חייכו אליו: "יש להסביר פנים לעולה חדש". אחרי זמן ביצע ניתוח. פשוט שבפשוטים: הרחפת ערמונית. החלו להסתכל ביתר תשומת־לב באצבעותיו בשעת ניתוח. הרצינו.

במושבה אומרת היתה בעלת־הבית, הגברת שוורצמן, בראותה את הנערה העובדת מול מתקרת אל הבית: "אהה, הנה כבר היא הולכת, די בהמה!" בהמה קראה לה. הם היו רבים שם במושבה, "השחורים". ישראל השניה, ישראל זו בעלת העיניים העירניות והחייכניות, אפילו בשעת סבל, אף בשעת מאמץ של עמל קשה. אף אם פסנתר כבד היה טעון לאחד כזה על גבו. אף־על־פירכן. עיניים מאמינות כאלו לא אירע לו לראות זה כמה. וכי היכן יראָן? במחנה־הריכוז, או בדרכיו ארצה? הן הפתיעוהו. ביקש פירוש לביטוי: ישראל השניה. משמע: נחות־דרגה, הסבירו. כבדי־תבונה? מטושטשים, אמרו. קהי־שכל, אמרו. אבל הוא למד אט־אט להכירם יפה כאשר ניתן לו כעבור חדשים להבין את שפתם הגרונית. עכשיו ידע אל־נכון:

טעות ופשע כפי הרואים בהם משהו נחות־דרגה. נחות־תרבות — אולי. אבל ההם אמרו גזע זר, גזע נפרד מאתנו. שוב גזע. גזע טהור, מזוקק, לדעתו. מדוע הם — ישראל השנייה, כשדווקא בהם האורגאניות, הטבעיות, כאן, בטבע זה. ומהגם שהם פיקחים ומוכשרים להפליא.

וד"ר שרעבי — מיהו? תימני או עיראקי? סיים את חוק־לימודיו בִּכְרֵן. מדבר גרמנית רהוטה וגרונית כל־כך. תימנית או שוייצית? יודע את מלאכתו, בהחלט. ידו בטוחה וגורפנית, ובתוך כך — בררנית ועדינה במגעה. ירחיק לכת. האופן בו נהג באותו מקרה בלתי־נתיח כמעט של סרטן־הריאה... מרץ, העזה, זהירות — בצירוף עם מירב היכולת הניתוחית. הכל הסתכלו סביב כיצד זהיר־זהיר פלח בזריזות את העור, חדר אל השכבה התת־עורית, בין הצלעות, אל חלל הריאה, ואצבעות דקות וכנות חתרו כמנגנון ממושמע ומכוון.

אצבעות דקות, חזקות וכהות. אצבעות ממושעות דרושות לו למנתח. הרטט הזה. לראשונה בא הרטט הזה בראותו כך את קתה, כשהלוחות על גבה ועל חזה. כל דמו עלה אל ראשו. הציף את העיניים. העורקים המו כמיתרים דרוכים. חנק בגרונו צימק את הלשון. השיניים נקשו זו בזו. אגרופיו התכווצו. מעיו הופכו בקרבו. ופיק־ברכיים זה, הארור, המרפה, הממסמס. הוא נמצא אז על סף הקליניקה הפרטית בה עבד. אותו יום היה עליו לבצע שלושה ניתוחים — תוספתנים, כליה, רחס... הוא לא היה מסוגל לבצע אפילו אחד מהם. האצבעות רטטו כעלים ברוח. לא יכול היה לאחוז איזמל. ועד אשר נרגע — לא הוא! הוא לא! המרגוע ממנו והלאה! — עד אשר שכך זה הרטט נסגרה הקליניקה, וד"ר בלנק נמצא ברחוב. לא שב אל דירתו. אלוהים, אלוהים! דירה ריקה, וילונים לבנים, על החלונות השלווים, רוחה של קתה בכל אתר, בקומקום שעודו נוצץ, במפית הרקומה.

בבית אמא ריק היה. ברטולד נעלם לפני תשעה ימים. לאן — לא ידע איש מן השכנים לומר. אייזה ברטולד? סמואל עמד על מפתן הבית. על מפתן הדירה שדלת־כניסתה נפרצה, ולא העז להציץ פנימה. ואז, אט־אט ומחדש, הציף את לבו גל פראי זה של אימה וזעם. אילו באותו מעמד היה מופיע בטווח־ראייתו מישוה זר שעלול להיות חשוד בעיניו — אך לא, אחת היא, אפילו סתם יצור־אנוש, שאבד לו בעיניו דיוקנו של אדם, כל־שכן דיוקנו של אלוהים — אילו רק הופיע מסוגל היה לקרעו לגזרים, בידיו, בציפרניו, בשיניו, עד־זוועה ועד־דם. הוא עצמו כלום היתה לו ארשת של יצור אנושי באותו רגע?

חלחלה זו נשארה בו גם לאחר־מכן. לימים ליותה אותו בכלל. במחנה חפר בורות בין גדר־התיל ותוך כדי עבודתו הוזעק לפתע אל המרפאה. רופא הוא זה — אמר המשגיח־על־העבודה אשר הביאהו. לפניו על גבי אלונקה היה סרוח קציץ־הסוס. קינקל, בעל העין הפוזלת, ורגלו רסוקה בברך. "תקן אותו". לתקן את זו הברך של קינקל נקרא. ואז שוב סירבו האצבעות, המיובלות עתה, להיכנע לו. פירפרו כמו חיות מבוהלות. והרי ידע שבחיו הוא הדבר. אם לא יצליח לבצע את המוטל עליו, אז... והן התפתלו. הפילו איזמלים ותחבשות, רטטו. אילו ניתן להן

תוך כדי ניתוח להגיע אל גרונו של קינקל, ודאי שהיו תופסות בו בכוח־שטנים. עלי לשקם את ידי, שומה עלי — שידל את עצמו. ובלבד שלא ישגיהו הם העומדים על סביבו ברטט מסוכן זה. ברגע זה למד לדעת כוח־הרצון מהו. מאחר שהונחה התחבשת קנה את עולמו. שוחרר מעבודות־חפירה וצורף אל צוות עוקרי־השיניים. זה היה פרוגרס. זה היה נצחון — בכלוב זה שהיה נתון בו.

הוא ידע: אם ישקם את ידיו, יתחיל הכל להיות כשורה. עשה זאת אט־אט, היה יושב שעות על שעות בשדרה. תכלת של רקיע סחמי מעל לראשו. איך היה נראה הפעוט שלו עתה אילו הופיע, אילו ניתן לו להיולד ולגדול, להיות אדם? איזה עיניים יכלו להיולד — כשל קתה, ככלי־ידי עליו ונוצץ, או כשלו — עגמומיות כלשהו ולאות כאלו? ומתייפים בארץ זו התינוקות הללו, כלום אירע לו אי־פעם שם בגרמניה לראות ילדים בעלי מבע מאושר כזה בעיניים? כך. לגדל דברים. להצמיח עצמים, פה, על קרקע בטוחה, ולא להרסם, כמו אז, כמו שם.

הם היו טובבים אותו בשדרה על־מנת לקבל מידי סוכריה או גומי־לעיסה. הם הכירו את הדרך הקירה שעל ספסל־השדרה. כשהיה מושיט אל כרסתן זאטוט שפזה את ידו ללטף את בלוריתו... להיות אבא. וללטף את ראש תינוקך. איך, איך? מחשבה המטריפה את הדעת. כל החלל כמו היה ניצת על סביבו, הנשמה היתה נפרדת מגופו וזונקת קדימה. החלום היה מתפרק. שוקע.

האוויר רגע מאיושה. מפויס רבץ עתה על סף החלון שנטרק. בעצם, מה לו ליד שולחן־הכתיבה ברגע זה? העט לפניו, בלא־יודעים הוא מגלגלו באצבעותיו. מסתכל בהן הוא מסתכל, באצבעות הבוגדניות האלו.

כמה פעמים השמיעו ב"קול ישראל", בשידורי המדור־לחיפוש־קרובים, את שמו של בני, ברטולד בלאנק, אשר אחיו, ד"ר סמואל בלנק מחפש אחריו? לבסוף אמרו לו: די, זה־רזה. איש אינו יודע. זה אבוד. ואף־על־פי־כן, מי יודע? מי לידו יתקע שאין בני מצוי אי־שם בעולם ההרוס הזה, סובר גם הוא סמואל אחיו נשמד? האם אל העולם הזה, דרוך־האימה־הכאב, רצה לכתוב עכשיו? או אל המדור־לחיפוש־קרובים? שימשיכו בחיפוש אחרי בני. או מה? אולי על שום כך נרעדת ידו?

סמואל, סמואל, מה תועיל לך בריחה זו מעצמך! הרי את עצמו ירמה. רק את עצמו. זה ודאי לו: הוא בורה, משתמט. מתחמק מהחלטת גמר, מגורדין על עצמו, גורלי ובלתי־נמנע. זהו חיסול־עצמו־לדעת — חיסול־מדעת.

הבוקר בשעת הניתוח — מקרה של ספטיצמיה — לאחר שניתן האילחוש לצעיר חולה חדר דוקטור בלנק אל חלל הבטן ופה איחר לתפוס את קצה העורק בחוסס־עורקים. לפתע רטטו אצבעותיו באותו רעד מהריה, בוגדני, וידו טעתה ימינה ושמאלה ונעה הלך־ושוב כאילו תר אחרי משהו בלתי־ברור, זורם הדם קלח ושטף את כל חלל המעיים, והוא עמד מהסס ונבוך עד לפיק־ברכיים. עד שפמעט באקראי, בדרך־נס ממש, נתפס — לא שהוא תפסו, לא, אלא נתפס כאילו מעצמו קצה העורק שנשמט מאחיזתו, והוא הצליח — זיעה קרה כיסתה את מצחו, הציפה את המסיכה,

נספה על עיניו — הוא הצלית סוף־סוף, ברוך השם, ברוך השם, לאחות את הקצוות, להדקן. אלא שבינתיים — כמה דם איבד המסכן המוטל לפניו אין־אונים, אחוז חלום־בלהות של אלחשה. והספטיצימיה... אם לחשוב היטב, הרי גורלו של זה נחרץ מראש. הוא ניגב חרות־דם, זו אחר זו, ומשהרים את עיניו נתקע מבטו התוהה בזוג עיניים חטטניות, מבינות, יודעות של ד"ר יוסף שרעבי. רק כהרף־עין נצטלבו מבטיהם של שני זוגות העיניים מעל גופת המנותח — וד"ר בלנק ידע: זה הסוף. עכשיו ודאי לשרעבי. הוא ידבר על כך, לא יתאפק. הוא יעורר את הבעיה כהווייתה. בכך יחסל אותה. יסגור עליו את עולמו. יסגור שנית ולחלוטים, לנצח. את זה העולם שהשתקם אט־אט, שחזר אל ודאות בנתיב של ייסורים. אחרי מותה של קתה, אחרי המחנה, אחרי הטירוף. וזה הרי עולמו היחידי, האחד־והיחיד. ייעודו שבחיים. סוף־פסוק. סוף־פסוק. ובדיקת דמו של סמואל הרי גם היא הפגינה שקיעה מופרזת. הכדוריות הלבנות מציפות אותו, בשיטחיות ולבטח. מין תהליך אטי ומתוכנן על־ידי איזה כוחות־סחר מתרחש בו, תהליך של התפוררות כללית. ויש להודות: הרשתית, הרשתית אף היא בוגדת בו... והיד רועדת, ועתה. הנה, עתה תם ונשלם. עליו לוותר, עליו להיפרד ממקצועו. שומה עליו. תם ונשלם. האדם. Ecce homo. חיי אדם, חיי בני־אדם רבים — בכפך. החזק חייך בדיך. היה אדם. גזירה היא ואין להשיב. "שומה עלי!" — הוא אומר בקול. אל תשלוכת הפרידות־לנצח תצטרף עתה עוד פרידה אחת. האחרונה. הגליון איננו עוד לפניו. הועף עם הרוח. לא איכפת. הוא נוטל גליון נקי וכותב עליו:

לכבוד הנהלת בית החולים...